

אמר תירץ ליה רב אשי לרב אחא בריה דרב אחא: בקיעת דגים לא שמייה בקיעה, לפי שאין בקיעתן נראית.⁽²⁰⁾

ומנא תימרא, ומנין אנו יודעים שבקיעת דגים אינה חשובה בקיעה?

דבעא מיניה רבי טבלא מרב: "מחיצה תלויה", מהו שתתיר בחורבה לטלטל בה? כלומר, חורבה קירותיה הרוסים, ויש בה מחיצות תלויות שאינן מגיעות עד הקרקע. ונסתפק רבי טבלא אם מחיצות כאלו מועילות לחורבה שלא תיחשב כפרוצה לרשות הרבים ולא תיאסר בטלטול.⁽²¹⁾

ואמר ליה רב לרבי טבלא: אין מחיצה תלויה

מתרת אלא במים. וכגון זה ששנו בעירובין קא-ב פז ב, גבי גזוזטרא שהיא גבוהה מן הים שעושה מחיצה תלויה בגזוזטרא וממלא דרכה, וכן מצינו עוד שם פו א שהתירו חכמים למלאות מבור שבין שתי חצירות על

מוסיף אביי ואומר לרב יוסף: (17) ודקשיא לך מדברי חכמים הפוטרים גבי טרסקל, מידי איריא?! כלומר, וכי הנידון דומה לראיה?! והרי התב, גבי טרסקל, לא סוברים חכמים לומר "גוד אחית מחיצתא", משום דהויא ליה אותה מחיצה שכאילו ירדה עד למטה, מחיצה שהגדיים בוקעין בה, והם מבטלים את המחיצה.

אבל הכא, בספינה ובעמוד צר, הויא לה מחיצה שאין הגדיים בוקעין בה. שאין ניכרת בים בקיעה כל שהיא, (18) ואף בעמוד אין דרך גדיים להתחכך בעמוד ולעבור תחת השיפוע, כי השיפוע אינו אלא מעט.⁽¹⁹⁾

אמר, תמה ליה רב אחא בריה דרב אחא לרב אשי: גבי ספינה נמי, הא איכא בקיעת דגים הבוקעים במקום המחיצה שכאילו ירדה עד לקרקע. ויבטלו הדגים את המחיצה כשם שהגדיים מבטלים אותה!?

אינו משום שהגדיים בוקעים תחתיו, שהרי אף בים שאין שם בקיעה ניכרת, מכל מקום אין הספינות נעשות רשות היחיד אלא משום שאנו אומרים "גוד אחית מחיצתא", אלא דבאופן זה אף חכמים מודים שאומרים "גוד אחית מחיצתא", והוא מבטל שם "מחיצה תלויה" מן המחיצה. [וראה סוגיית הגמרא לעיל צו א, גבי דפנות סוכה הגבוהות מן הארץ שלשה טפחים. וראה במאירי ד"ה ומאחר שביארנו, ב"חידושי הר"ן" ד"ה אין וב"חזון איש" סח י].

21. כן פירש רש"י. ומשמע שהספק הוא על המחיצה הרביעית, שבלעדיה אסור לטלטל משום שהיא פרוצה לרשות הרבים אפילו אם יש לה שלש מחיצות העושות אותה לרשות היחיד, ומשום ש"נפרצה במלואה למקום האסור לה".

17. כן הוא פירושו של רש"י. וראה בעמוד ב שסתר רש"י פירוש אחר של רבותיו.

18. כדמפרש ואזיל, שבקיעת דגים אינה ניכרת ואינה מבטלת את המחיצה.

19. בהערה 15 נתבאר בשם התוספות, המפרשים שהעמוד רחב שלשה טפחים, וזה הוא מה שאמרו "ויש בעיקרו שלשה", ומכאן תמהו על פירושו של רש"י, כי לפי דבריו שאין הברייתא נותנת את מידת רוחבו של העיקר, אם כן משמע גם באופן שהוא דק כקנה, ואם כן דומה הוא ממש לקנה ובראשו טרסקל שהגדיים בוקעים תחתיו.

20. מתבאר מן הסוגיא, דפסול "מחיצה תלויה"

ידי מחיצה תלויה, ומשום שקל הוא שהקילו חכמים במים, אבל בחורבה לא התירו.

והרי אמאי מועילה מחיצה תלויה להתיר במים, הא איכא בקיעת דגים? כלומר, הרי בהכרח מה שמועילה המחיצה התלויה הוא משום שאנו אומרים "גוד אחית מחיצתא" עד לקרקע, ואם בקיעת דגים שמה בקיעה הרי נתבטלה מחיצה זו. אלא, שמע מינה, בקיעת דגים לא שמה בקיעה.⁽¹⁾

שינוי במשנה: ספינות קשורות זו בזו,

מטלטלין מזו לזו. אם אינן קשורות, אף על פי שמוקפות, אין מטלטלין מזו לזו:

והניחה הגמרא שהיו הספינות של אדם אחד, וכשאינן קשורות זו לזו, אסור לטלטל מזו לזו, שמא תזוז הספינה השניה — תוך כדי העברת החפץ מספינה לספינה — ויפול החפץ לים, ויש לחוש שמא יביאנו מן הים שהוא כרמלית לספינה שהיא רשות היחיד. ולכן מקשינן: הרי פשיטא, שאם הן קשורות זו לזו ואין לחוש לנפילה ולהכנסה, מותר לטלטל מזו לזו, שהרי אין איסור לטלטל

וצריך ביאור: למה לא פירש, שהספק הוא על שלשת המחיצות שעושות אותה רשות היחיד, ואשר בלעדיהן הרי היא כרמלית גמורה! ומיהו לשון הגמרא מהו "שתתיר" בחורבה, נוטה באמת לפירוש זה.

1. א. יש לעיין: לפי המתבאר מן הסוגיא הרי נראה, שכל מחיצה תלויה יש להתירה משום "גוד אחית מחיצתא", אלא משום בקיעת הגדיים אי אפשר לומר "גוד אחית מחיצתא", ואם כן מאחר שבקיעת דגים לא שמה בקיעה, שוב ממילא מחיצה תלויה מן הדין שתתיר בגזוטרטא ובבור שבין שתי חצירות, ואם כן למה אמרו "קל הוא שהקילו חכמים במים", והרי מן הדין הוא כן!?

וראה בריטב"א [הנדמ"ח] שכתב: אלא שמע מינה בקיעת דגים לא שמה בקיעה: וקשה לי: אם כן לא הקילו במים כלום!?

יש לומר, שזו היא הקולא שהקלו בה שלא לחוש לבקיעת דגים שאינה נראית, כי משורת הדין, מה לי בקיעת גדיים מה לי בקיעת דגים. ונראה גם לשון המרדכי את שעו "דקל הוא שהקילו חכמים במים, משום דבקיעת דגים לא שמה בקיעה".

ודברי הריטב"א מחודשים הם, כי בפשוטו "קל הוא שהקילו חכמים במים" היינו לענין היתר מילוי, כבשני האופנים שהביא רש"י, וראה עוד ברש"י לעיל ק ב גבי ספינה, שאם בא למלאות מים מן הים עושה מחיצות תלויות לחלל ארבעה על ארבעה, וממלא, וכתב שם רש"י שהוא משום ש"מחיצה תלויה מתרת במים", וכן הוא לשון רש"י בעירובין יב א ד"ה שהקילו חכמים במים: למלאות מהם על ידי תיקון כל שהוא. אבל הרי בסוגיינתנו מבואר שאותן ביצאתא דמישן נעשות רשות היחיד משום שבקיעת דגים לא שמה בקיעה, ובסוגיינתנו אין אנו דנים כלל לענין מילוי, אלא לענין טלטול ארבע אמות בתוך הספינות, ולענין זה לא מצינו שהקילו חכמים בספינות משום שנמצאות הם במים. ונראה מה שכתב ב"חזון איש" סימן סח י, וראה עוד בענין זה ב"שלמי יוסף" על סוגיינתנו].

ב. הקשו התוספות: למה הוצרך להביא את דברי רב, היה לו להביא את המשנה בעירובין גבי גזוטרטא שממלאין אליה על ידי מחיצה תלויה!?

ותירצו: דאי ממתניתין הוה אמינא, דהוא הדין אף בשאר מחיצות שאינן של מים מתרת

מרשות היחיד לרשות היחיד כשהן של אדם אחד! (2)?

אמר תירץ רבא: לא נצרכה משנתנו אלא

לחתיר ביצית [ספינה קטנה] שהיא עומדת ביניהן של הספינות, כלומר, אם קשורות הן זו לזו, כי אז מותר לטלטל מזו לזו אפילו דרך הביצית הקטנה שבין שתי הספינות

דמספינה לספינה מטלטל דתרוייהו רשות היחיד ניהו, וכנגדן בשני בתים בשני צידי רשות הרבים פטור, התם משום דקביעי, אבל הני דניידי כזורק בכרמלית דמי, אבל הני שהן קשורות וקביעי, פשיטא ודאי דמותר.

אך במאירי בפירוש המשנה מבואר האיסור באופן אחר, שכתב: מספינה לספינה פטור, שאף על פי ששתיהן רשות היחיד, לכתחילה מיהא אסור, הואיל וכרמלית באמצע, שהכרמלית, הואיל ואסור בעצמו לטלטל בכלו, כך אסור לטלטל ממנו לרשות היחיד או רבים, או מהם לתוכו, או מרשות היחיד לרשות היחיד וכרמלית באמצע, אלא שאם עשה כן פטור. היו הספינות קשורות זו בזו, רצונו לומר שהם סמוכות זו לזו בלא הפסק ים בינתיים, ושהם קשורות, מותר לטלטל מזו לזו, ואם אין קשורות אף על פי שמוקפות, רצונו לומר סמוכות ... אין מטלטלין מזו לזו, וכן הלכה.

וראה עוד ברמ"א שנה"א א"שתי ספינות זו אצל זו אסור לטלטל מזו לזו אלא אם כן קשורות זו בזו, אלא אם כן הם גבוהים מן המים עשרה".

וב"משנה ברורה שם ס"ק יט, פירש: גבוהים מן המים עשרה, שאז מותר אפילו אינן קשורות, משום דקמטלטל מרשות היחיד לרשות היחיד דרך אוריר מקום פטור. **וראה ב"חזון איש** [צח ז] שכתב על דברי המשנה ברורה בסק"י: ותמוה מאד, דאי חיישינן דילמא נפל, אין חילוק בין למעלה מעשרה ובין למטה מעשרה. ועל כרחך, מדשרינן למעלה מעשרה, לא חיישינן דילמא נפל, ומכל מקום למטה מעשרה אסור, כמו שכתב במרדכי משום

מחיצה תלויה. ולהכי מייתי מרבי טבלא, דמפרש הטעם "קל הוא שהקילו חכמים במים". ולפי דברי הריטב"א ש"קל הוא שהקילו חכמים במים, להתיר בקיעת דגים", ניחא יותר תירוצן התוספות, וראה ריטב"א על קושיא זו.

2. קושיית הגמרא נתבארה על פי התוספות בפירושם הראשון. אלא שלשונם — שמא יפול החפץ אל המים ומטלטל מרשות היחיד לכרמלית ואתי לאתויי — צריך ביאור, כי היה להם לומר "ואתי לאתויי ומטלטל מכרמלית לרשות היחיד", ואה מה שביאר המהרש"א את לשונם. וראה לשון תוספות הרא"ש.

ובפירוש שני פירשו באופן שידעה הגמרא בתחילה שהן של שני בני אדם, ומכל מקום מקשינן "פשיטא", ראה שם. ומרש"י ד"ה לערב, נראה, שלא ידעה הגמרא בתחילה שהן של שני בני אדם, ואם כן לפירוש רש"י צריך לפרש כפירוש הראשון. ומיהו שיטת רש"י בזה משמע שלא כפירוש התוספות, וכפי שיתבאר בהערות בהמשך הענין.

והוסיפו התוספות: אף על גב דלעיל [צז א, ראה שם] גבי שני בתים [משני צידי רשות הרבים], לא גזרינן דילמא אתי לאתויי [אם גובה שני הבתים הוא שוה]. הכא בספינות דלא קביעי, איכא למיגזר טפי, דילמא נפיל.

ובתוספות רי"ד כתב בביאור קושיית הגמרא: בשלמא מאי דאמר ברישא "אין מטלטלין מספינה לחברתה", ומאי דתני סיפא נמי "אם אינן קשורות, אפילו מוקפות, אין מטלטלין מזו לזו", יש לומר, דטעמא דמילתא משום דניידי ואין להם קביעות, אף על גב

הגדולות, ואף שהיא עצמה אינה קשורה. (3)

אמר הקשה ליה רב ספרא לרבא: משה [כלומר, רבינו בדורו כמשה בדורו] שפיר קאמרת [ההיטב אמרת]?! והרי "מטלטלין מזו לזו", ומשמע שאין אחרת מפסקת, ליכנס בה המטלטל הזה?! (4)

לספינה כשקשורות הן זו לזו, אלא כשהיו שתי הספינות של שני בני אדם ולערב ולטלטל מזו לזו, כלומר, משנתנו באה להשמיענו שיכולים שתי הספינות לערב ביניהם ולטלטל מזו לזו, כי הייתי סבור לומר שאין עירוב מועיל בספינות כיון שאין הן קבועות שם. (5)

ובדנתניא: ספינות קשורות זו בזו, מערבין ומטלטלין מזו לזו.

ואם נפסקו הספינות מקשירתן, נאסרו בטלטול מזו לזו.

אלא, אמר רב ספרא לפרש את החידוש במשנתנו שהתירה טלטול מספינה לספינה כשהן קשורות:

לא נצרכה משנתנו המתירה לטלטל מספינה

מרשות היחיד לרשות היחיד דרך כרמלית. ופירוש זה נוטה לפירוש המאירי והמרדכי שהובא בהערות לעיל.

4. ראה ריטב"א החדשים מאירי ו"שפת אמת", אם רב ספרא בא לחלוק בדין או שלא נחלק אלא בפירוש המשנה.

5. נתבאר על פי רש"י ותוספות. ומה שאסור לטלטל מזו לזו כשאין קשורות, כתב רש"י במשנה: "הילכך כי מיפרשי ומפסקה כרמלית בטל עירוב", וכן נראה בפשוטו מהמשך דברי הגמרא. וראה בתוספות ד"ה פשיטא, וד"ה נפסקו. וראה עוד בסוף תוספות ד"ה כי, שעל ידי הקשירה נעשות הספינות "רשות אחת".

ולכאורה, לפי זה, לא מצאנו מקור לאסור לטלטל מספינה לספינה של אדם אחד כשאין קשורות, אך המאירי — נזכר בהערה לעיל — פסק את כל זה להלכה, וראה עוד המשך לשונו של המאירי].

וכן פסק הרמ"א [שנה א] "שתי ספינות זו אצל זו, אסור לטלטל מזו לזו, אלא אם כן קשורות זו בזו, או אלא אם כן היו גבוהות מן המים יו"ד, וצריכים לערב ביחד אם הם של שני

שקמטלטל מרשות היחיד לכרמלית, ואף שאין עושה הנחה בכרמלית, אסור.

וראה לשון רש"י בד"ה לא נצרכא דמשמע שלא כפירוש התוספות, ויתבאר בהמשך הענין בהערות.

3. לשון רש"י הוא: לא נצרכא "מטלטלין" דמתניתין, אלא לטלטל מזו לזו דרך ביצית קטנה שבין שתי הגדולות, ואף על פי שאינה קשורה, ניתרת על ידי קשירת שתי החיצונות, ולא חיישינן דילמא מישתקלא מבינייהו וקא מטלטל דרך אויר כרמלית. ולא נתבאר כאן בלשון רש"י מה הוא "דרך ביצית קטנה", אך יש ללמוד את כוונתו ממה שכתב לקמן בקושיית הגמרא על פירוש זה "והא מזו לזו תנן": משמע, שאין אחרת מפסקת ליכנס בה המטלטל הזה. ומזה משמע שהוא מטלטל דרך הביצית ממש, וביותר משמע לכאורה, שהאדם עומד בביצית ומעביר מזו לזו.

ממה שכתב רש"י "ולא חיישינן דילמא מישתקלא מבינייהו, וקא מטלטל דרך אויר כרמלית", משמע לכאורה דלא כהתוספות, שלא אסרו אלא להעביר מספינה לספינה כיון דלא קביעי, כי מלשון רש"י נראה, שאסור להעביר

חייב. אבל להקל, לטלטל על ידי המחיצה הנעשית באיסור, אסור.

ומשנינן: **כי איתמר דרב נחמן** שאין המחיצה מועיל להתיר בטלטול כשהיא נעשית באיסור, **אמזיד בלבד איתמר**, שהמחיצה הנעשית במזיד אינה מועילה להתיר בטלטול, כי קנס הוא שקנסוהו חכמים, אבל שאר האופנים הנזכרים בכרייתא, אף שבאיסור נעשתה המחיצה, הרי היא מחיצה ואפילו להקל ולטלטל על ידה.

אמר שמואל: זו ששינונו במשנתנו "ספינות קשורות זו בזו, מטלטלין מזו לזו", היינו: **ואפילו קשורות בחוט הסרבל** [חוט שמשחילים בבית הצואר שבבגד כדי להדק על ידו את הבגד לצואר].

ומקשינן עלה: **היכי דמי** [באיזה אופן עוסק שמואל]!?

אי דיכול אותו חוט הסרבל **להעמידן** לספינות שלא יתפרדו זו מזו, הרי **פשיטא**, כי מה איכפת לן באיזה חוט הן קשורות, כיון שאין יכולות להפרד זו מזו!?

ואי דאין יכול אותו חוט **להעמידן** שלא יתפרדו זו מזו, **אמאי**, למה יועיל חוט זה!?

ומשנינן: **לעולם** הכא במאי עסקינן בכגון

חזרו הספינות ונקשרו: **בין שנקשרו שוגגין** שלא היו יודעים ששבת היום או שקשירה מלאכה היא ממלאכות שבת, **ובין שנקשרו מזידין**, **בין שהיו אנופין** בקשירה, **בין שהיו מוטעין**, כלומר, היו מתעסקים בדבר אחר לקושרו ונקשרו הספינות — חזרו הספינות **להיתרן הראשון**.

וכן מחצלות הפרוסות לרשות הרבים, כלומר, מחצלות שעשו מהן מחיצות הרבה ברשות הרבים, ושבתו יחידיים ביניהם, זה בזו וזה בזו, **מערבין היושבים** בין המחצלות עירובי חצירות **ומטלטלין** על ידם **מזו לזו**.

ואם **נגללו** המחצלות ונפרצו המקומות המיוחדים זה לזה, **נאסרו**.

חזרו ונפרשו, **בין שוגגין בין מזידין, בין אנופין ובין מוטעין**, חזרו **להיתרן הראשון** —

שכל מחיצה שנעשה בשבת, בין בשוגג בין במזיד שמה מחיצה.

ומקשינן: **אינו**?! איך שינונו שהמחיצה הנעשית באיסור שמה מחיצה להתיר לטלטל על ידה!?

והאמר רב נחמן: **לא שנו** שמחיצה הנעשית באיסור מחיצה היא, **אלא** להחמיר, לענין לזרוק מרשות הרבים לתוך המחיצה שהוא

בני אדם."

וראה שם ב"משנה ברורה": אלא אם כן קשורות, דכשאינן קשורות, אף על פי שהן סמוכות זו לזו, מכל מקום עשויות להתרחק זו מזו ונמצא כרמלית מפסקת ביניהן, וחיישינן דילמא נפיל ואתי לאתויי מכרמלית לרשות

היחיד, ומטעם זה אפילו שתי הספינות שהם של אדם אחד, גם כן אסור. **ויש מתירין** אם הם של אדם אחד, דלא חיישינן דילמא נפיל, ורק בשם של שני בני אדם אסורין כשאינן קשורות זו בזו, דכיון שעשוין לנוד ולהתרחק זו מזו לא מהני עירוב שיערבו ביניהן.

שרגילים להעמיד בו את הספינה, והיינו שלשלת של ברזל, וכדמפרש טעמא ואזיל.

כלי הנטמא במת נעשה אב הטומאה. אבל כלי מתכות הנטמא במת דינו כמת עצמו, והנטמא בכלי זה נעשה אב הטומאה כאילו נטמא במת עצמו, שכך דרשו חכמים מן הכתוב "וכל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב או במת", ללמדך: חרב שבו הרגו את המת — וכן שאר כלי מתכות שנטמאו במת — הרי דין כלי זה כחלל עצמו, שהוא אבי אבות הטומאה.

והיינו שהשמיענו שמואל: לענין טומאה הוא (7) כיון דכתיב "בחלל חרב", ודרשינן: "חרב הרי הוא כחלל" — אין, בזה אכן צריך קשירה בשלשלת של ברזל דוקא, כי הכבל נעשה כמת עצמו לטמא את הספינה להיות אב הטומאה, והספינה מטמאת את הכלים שבתוכה להיות ראשון לטומאה. אבל כשאינה קשורה בשלשלת של מתכת, כי אז נעשה הכבל אב הטומאה, ומטמא את הספינה להיות ראשון לטומאה, ואין ראשון לטומאה מטמא את הכלים.

אבל לענין שבת, כיון שיכול החוט להעמידה, אפילו העמידה בחוט הסרבל מותר לטלטל על ידי קשירה זו.

מתניתין:

הזורק את האבן ארבע אמות ברשות הרכים

דיכול אותו חוט להעמידו שלא יפרדו, ודקשיא לך: פשיטא, אימא לך: שמואל שהוצרך להשמיענו שאפילו חוט הסרבל מועיל להתיר בספינות, לאפוקי מדינפשיה קאתי [להוציא מדברי עצמו הוא בא] —

כלומר, היות ומצינו לשמואל עצמו שאמר גבי ספינות [לענין אחר שהצריכו בו חכמים קשירה בדבר המעמיד את הספינה]: לא אמרו חכמים אלא כשקשרה בדבר שרגילים להעמיד בו, לפיכך הוצרך שמואל להשמיענו: לענין שבת שהצריכו חכמים קשירה בדבר המעמיד את הספינה, אין צריך שיקשור דוקא בדבר שרגילים להעמיד בו, אלא כל קשירה המעמידה את הספינות שלא יפרדו זו מזו קשירה היא, ומותר לטלטל מזו לזו.

דתנן: קשרה לספינה לאהל המת בדבר המעמידה, הרי הוא מביא לה טומאה, ומשום שאותו כבל בה קשר את הספינה נטמא, והרי הוא מטמא את הספינה עצמה, (6) והספינה מטמאת את הכלים שבתוכה.

ואם קשרה בדבר שאין מעמידה, אין הוא מביא לה טומאה, כדמפרש טעמא ואזיל.

ואמר שמואל: והוא שקשורה הספינה בשלשלת של ברזל שרגילים להעמיד בה את הספינה, כלומר, זו שאמרו חכמים "בדבר המעמידה", לא נתכוונו חכמים לכל קשירה המעמידה את הספינה, אלא לקשירה בדבר

7. תיבת "הוא" נראית מיותרת.

6. וכגון ספינת הירדן שהיא קטנה ומיטלטלת מליאה וריקנית, ומקבלת טומאה. ראה לעיל פג ב. רש"י.